

307.

**Rozporządzenie
Prezydenta Rzeczypospolitej**

z dnia 16 marca 1928 r.

o stanie wyjątkowym.

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. Nr. 78, poz. 443) postanawiam co następuje:

Art. 1. Podczas wojny, albo gdy grozi wybuch wojny, jako też w razie rozruchów wewnętrznych lub rozległych knowań o charakterze zdrady stanu, zagrażających Konstytucji Państwa, lub bezpieczeństwu obywateli, — może być wprowadzony stan wyjątkowy dla całego obszaru państwowego lub dla miejscowości, w których okaże się to konieczne ze względów bezpieczeństwa publicznego.

Art. 2. Wprowadzenie stanu wyjątkowego powoduje częściowe lub całkowite w granicach rozporządzenia niniejszego czasowe zawieszenie następujących praw obywatelskich:

- 1) wolności osobistej (art. 97 Konstytucji),
- 2) nietykalności mieszkania (art. 100 Konstytucji),
- 3) wolności prasy (art. 105 Konstytucji),
- 4) tajemnicy korespondencji (art. 106 Konstytucji),
- 5) prawa koalicji, zgromadzania się i zawierania stowarzyszeń (art. 108 Konstytucji), — nadto pociągą za sobą skutki, przewidziane w art. 11, 12 i 15 rozporządzenia niniejszego.

Art. 3. Zawieszenie powyższych praw obywatelskich powoduje z mocy samego prawa skutki, określone w art. 6 — 10 rozporządzenia niniejszego, o ile rozporządzenie zawieszające nie ogranicza ich wyraźnie do ciśniejszego zakresu.

Art. 4. Stan wyjątkowy, na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych, zarządza za zezwoleniem Prezydenta Rzeczypospolitej Rada Ministrów w drodze rozporządzenia. Rozporządzenie to winno zawierać oznaczenie obszaru, na który stan wyjątkowy się rozciąga, i wymienić prawa obywatelskie, ulegające zawieszeniu.

Art. 5. Rozporządzenie Rady Ministrów, wprowadzające stan wyjątkowy, ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, a nadto obwieszcza się w sposób zapewniający jego rozpowszechnienie w miejscu zastosowania, podając równocześnie skutki, jakie zawieszenie praw obywatelskich za sobą pociąga.

O ile w rozporządzeniu Rady Ministrów nie został wskazany termin późniejszy, to wchodzi ono w życie na obszarze każdego powiatu z chwilą obwieszczenia go w mieście, stanowiącem siedzibę powiatowej władzy administracji ogólnej, a jeżeli rozporządzenie obejmuje część powiatu, to wchodzi w życie na obszarze każdej gminy z chwilą obwieszczenia go w siedzibie zarządu gminy.

Art. 6. W razie czasowego zawieszenia prawa wolności osobistej:

1. władze administracji ogólnej mogą bez polecenia władz sądowych osoby zagrażające bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu:

- a) poddać rewizji osobistej i aresztowaniu z prawem przytrzymania w areszcie do dni 8-miu, a w sprawach należących do orzecznictwa karno-administracyjnego zarządzić jako środek zapobiegawczy zaaresztowanie na czas nie dłuższy, niż dwa miesiące;
- b) przytrzymać na okres nie dłuższy, niż trzy miesiące, w miejscach nieprzeznaczonych dla osób skazanych lub aresztowanych z powodu przestępstw (internowanie). Osoby internowane podlegać mogą jedynie ograniczeniom koniecznym ze względu na cel przytrzymania;
- c) nakazać im zamieszkanie na okres nie dłuższy, niż sześć miesięcy, na oznaczonym obszarze lub w pewnej miejscowości z równoczesnym zakazem opuszczenia obszaru wyznaczonego (konfinowanie). Osoby konfinowane obowiązane są stosować się do wszelkich innych określonych przez władzę ograniczeń (nakazów, zakazów);
- d) wydać je z obszaru, objętego stanem wyjątkowym, lub z jego części z zakazem powrotu.

Miejsce przytrzymania i zamieszkania, wskazane na zasadzie p. b i c, może być położone na obszarze stanu wyjątkowego lub poza nim.

Internowanie wolno zarządzić tylko wówczas, jeżeli cel zabezpieczenia nie da się osiągnąć przez konfinowanie, albo jeśli konfinowany narusza obowiązki z konfinowania wynikające. Wydalonego wolno konfinować lub internować, a konfinowanego internować także wówczas, jeśli z okoliczności później ujawnionych lub z następnego zachowania się odnośnej osoby wynika, że wydane zarządzenie nie jest wystarczające.

Internowanie i konfinowanie na okres do dni 30 zarządza powiatowa władza administracji ogólnej, na okres zaś dłuższy—wojewódzka władza administracji ogólnej. Powiatowa władza administracji ogólnej winna w przeciągu dni 10 po wydaniu decyzji przekazać akta sprawy wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, która zadecyduje o dalszym trwaniu internowania lub konfinowania, albo o zwolnieniu od tych zarządzeń w ten sposób, aby interesowany był powiadomiony o decyzji przed upływem wspomnianego 30-dniowego terminu;

2. względem osób, oskarżonych (obwinionych) o popełnienie na obszarze stanu wyjątkowego zbrodni lub występku, będzie stosowane, jako środek zapobiegawczy, zaaresztowanie, które wolno uchylić tylko za kaucją lub poręczeniem i tylko za zgodą prokuratora.

W sprawach o wykroczenia wolno stosować wszelkie środki zapobiegawcze na tych zasadach, które według ustaw postępowania karnego mają zastosowanie w sprawach o zbrodnie.

Art. 7. W razie czasowego zawieszenia prawa nietykalności mieszkania władze administracji ogólnej mogą bez polecenia władz sądowych zarządzić u osób zagrażających bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu rewizję domową i zajęcie dokumentów oraz przedmiotów, pozostających w związku z prowadzonym dochodzeniem.

Art. 8. W razie czasowego zawieszenia prawa wolności prasy władza administracji ogólnej ma prawo:

- a) wprowadzać cenzurę prewencyjną dla druków i innych utworów, przeznaczonych do rozpowszechniania, lub też wyznaczać do składania obowiązkowych egzemplarzy druków termin: dla czasopism — do 6 godzin, dla innych druków i utworów, przeznaczonych do rozpowszechniania, — do dni 7, przed puszczeniem ich w obieg;
- b) konfiskować i zawieszać druki i inne utwory, przeznaczone do rozpowszechniania, jeżeli zagrażają one bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu;
- c) odbierać im debity pocztowy i ograniczać ich rozpowszechnianie;
- d) uzależniać powstawanie nowych czasopism od uprzedniego zezwolenia władzy;
- e) czasowo na czas do 3 miesięcy wstrzymać wykonywanie przemysłów i zajęć, które przez powielanie utworów literackich lub artystycznych, albo przez ich rozszerzanie zagrażają bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu; uprawnienie to przysługuje wojewódzkiej władzy administracji ogólnej;
- f) zakazywać plakatowania, wystawiania na widok publiczny, kolportowania, lub innego rozszerzania druków i innych utworów, przeznaczonych do rozpowszechniania, bez specjalnego zezwolenia władzy.

Art. 9. Czasowe zawieszenie prawa tajemnicy korespondencji nadaje władzy administracji ogólnej prawo zarządzić bez polecenia władz sądowych:

- a) otwieranie i przeglądanie przesyłek pocztowych, jako też kontrolę treści telegramów i rozmów telefonicznych;
- b) zatrzymywanie, zajęcie i konfiskatę w całości lub w części przesyłek pocztowych oraz telegramów, lub też przerywanie rozmów telefonicznych, zagrażających bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu.

Art. 10. Czasowe zawieszenie prawa koalicji, zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń pociąga za sobą następujące skutki:

- a) dla utworzenia nowych stowarzyszeń, związków i ich oddziałów, oprócz zwykłych wymagań, potrzebne jest zezwolenie władzy administracji ogólnej;

- b) władze administracji ogólnej mogą zawiesić działalność tych stowarzyszeń, związków i ich oddziałów, które zagrażają bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu;
- c) władze administracji ogólnej mogą działalność stowarzyszeń, związków i ich oddziałów uzależnić od szczególnych warunków;
- d) władze administracji ogólnej mogą wejść w akta stowarzyszeń, związków i ich oddziałów;
- e) władze administracji ogólnej mogą nakazać uprzednie zawiadomienie władzy o posiedzeniach i zebraniach stowarzyszeń, związków i ich oddziałów, jak również o wszelkich niepublicznych zgromadzeniach i zebraniach, oraz mogą wysyłać swych przedstawicieli na te posiedzenia, zebrania i zgromadzenia, celem ich kontroli;
- f) wykonanie uchwał stowarzyszeń, związków i ich oddziałów może być wstrzymane przez władze administracji ogólnej;
- g) wszelkie zgromadzenia publiczne, czy to w zamkniętych lokalach, czy pod odkrytym niebem, jak również pochody, zabawy publiczne i t. p., nie mogą się odbywać bez uprzedniego pisemnego zezwolenia władzy administracji ogólnej;
- h) władze administracji ogólnej mają prawo zakazywać zmów, zrzeczeń i wszelkich czynności agitacyjnych, mogących w warunkach miejscowych wywrzeć ujemny wpływ na utrzymanie porządku publicznego.

Art. 11. W razie wprowadzenia stanu wyjątkowego może Rada Ministrów upoważnić Ministra Spraw Wewnętrznych do wydawania w porozumieniu z właściwymi ministrami wyjątkowych rozporządzeń i zarządzeń, dotyczących:

- a) wyrabiania, sprzedaży, posiadania, przechowywania i noszenia broni, amunicji, materiałów wybuchowych oraz innych narzędzi, przyrządów i substancji, mogących służyć do celów napaści lub obrony;
- b) dowodów osobistych i meldunków;
- c) przebywania, zachowywania się w miejscach publicznych, gromadzenia się ludzi, przedsięwzięcia demonstracyjnych czynności i używania odznak;
- d) wprowadzania ograniczeń ruchu osobowego i towarowego na drogach publicznych, kolejach, drogach wodnych i drogach lotniczych;
- e) wprowadzania ograniczeń, lub też zamknięcia komunikacji pocztowej, telegraficznej i telefonicznej, zarówno na sieciach i liniach państwowych, jak i koncesjonowanych, dla osób i instytucji prywatnych, tudzież ograniczeń posiadania aparatów i urządzeń, dających możliwość porozumiewania się na odległość;

- f) zapewniania ludności zaopatrzenia się w artykuły pierwszej potrzeby;
- g) ochrony i utrzymania prawidłowego funkcjonowania: środków komunikacyjnych, jako to: kolei, tramwajów, dróg wodnych, dróg publicznych i urządzeń komunikacji lotniczej, łącznie z należącymi do nich urządzeniami, a więc: mostami, tunelami, tamami, służami, stacjami, hangarami i t. p.; środków łączności, jako to: poczt, telegrafów, telefonów, radio-telegrafów, urządzeń sygnalizacyjnych i t. p.; zakładów i urządzeń, obliczonych na zaspokojenie koniecznych potrzeb ludności, jak np. wodociągów, kanalizacji, elektrowni, gazowni, szpitali i t. p.; nadto urzędów, instytucji, zakładów, składów i urzędów rządowych i samorządowych, a w szczególności: wojskowych lub wszelkich innych, których funkcjonowanie jest potrzebne dla celów obrony Państwa; wreszcie i tych kopalń, fabryk i zakładów przemysłowych, w których nawet krótka przerwa funkcjonowania mogłaby spowodować uszkodzenie urządzeń i unieruchomienie zakładów na czas dłuższy.

W rozporządzeniach i zarządzeniach, przewidzianych w pp. f i g, można także zarządzić świadczenia osobiste i rzeczowe ludności. Do takich świadczeń stosują się odpowiednio przepisy o świadczeniach na rzecz wojska w czasie wojny ze zmianami, które określi rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych; rozporządzenie to postanowi, w jakim zakresie świadczenia te będą wynagradzane przez gminy lub wsie, a o ile chodzi o wypadki, przewidziane w p. g, w jakim będą bezpłatne.

Celem wzmocnienia służby bezpieczeństwa można jako świadczenie osobiste ustanowić pełnienie jej także przez ludność miejscową pod nadzorem organów samorządowych gminnych i wiejskich. Zarządzenie to, niezależnie od odpowiedzialności cywilnej i karnej (art. 13) poszczególnych osób, czy to z pośród organów samorządu za zaniechanie nadzoru lub niewykonanie zarządzeń władz i organów administracyjnych, czy to z pośród ludności za niewykonanie nakazów, wydanych przez te władze i organa, lub przez organa samorządowe, albo za nienależyte spełnianie służby bezpieczeństwa, — powoduje odpowiedzialność gminy lub wsi za szkody i straty, wynikłe z zaniechania tych obowiązków przez ich organa samorządowe lub ich mieszkańców, jak również wynikłe ze zbrodni, choćby popełnionej poza ich terytorjum, jeśli zbrodniarz w gminie lub wsi choćby tylko przygotowywał się do zbrodni, albo przed czynem lub po czynie ukrywał się, a ludność miejscowa zaniebrała o tem donieść w porę władzy policyjnej.

Niezależnie od prawa poszkodowanych dochodzenia odszkodowania na zwykłej drodze sądowej, wojewódzka władza administracji ogólnej może stwierdzić odpowiedzialność gminy lub wsi i nakazać gminie lub wsi wyrównanie szkód i strat oraz wyegzekwować je w trybie administracyjnym na rzecz poszkodowanego.

Gmina lub wieś ma prawo żądania zwrotu wyrównanych szkód i strat od odnośnych zbrodniarzy i osób, winnych zaniedbania obowiązków, przewidzianych w ust. 3 artykułu niniejszego.

Do rozporządzeń wyjątkowych, przewidzianych w artykule niniejszym, mają odpowiednie zastosowanie postanowienia art. 5.

Minister Spraw Wewnętrznych może w porozumieniu z innymi właściwymi ministrami (ust. 1) przekazywać uprawnienia, przewidziane w artykule niniejszym, w miarę potrzeby — wojewódzkim i powiatowym władzom administracji ogólnej.

Art. 12. Jeśli na obszarze, na którym obowiązuje stan wyjątkowy, są wprowadzone lub mają być wprowadzone sądy doraźne, Rada Ministrów może upoważnić Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia, że w stosunku do przestępstw, popełnionych na obszarze stanu wyjątkowego w czasie istnienia tego stanu, dozwolone jest stosowanie postępowania doraźnego bez zachowania ograniczeń co do terminów, określonych dla przesłuchania oskarżonych (obwinionych), trwania dochodzeń, złożenia wniosku co do stawienia oskarżonego przed sądem doraźnym, wyznaczenia rozprawy głównej i czasu jej trwania.

Art. 5 rozporządzenia niniejszego ma odpowiednie zastosowanie.

Art. 13. Za przekroczenie nakazów i zakazów rozporządzenia niniejszego, lub rozporządzeń i zarządzeń na jego podstawie wydanych, o ile za ten czyn wedle innych ustaw nie grozi kara surowsza, wymierza się karę grzywny od 30 do 3000 złotych lub aresztu do 6 miesięcy, albo obie kary łącznie.

Władza orzekająca oznaczy w orzeczeniu, na wypadek niemożności ściągnięcia grzywny, karę zastępczego aresztu według słusznego uznania, jednak nie ponad 3 miesiące.

Art. 14. Do orzekania o czynach karalnych według artykułu 13 powołane są powiatowe władze administracji ogólnej bez względu na przepisy innych ustaw, ograniczające je co do wysokości wymierzonej kary.

Od orzeczenia karnego powiatowej władzy administracji ogólnej można w ciągu dni trzech od dnia zawiadomienia skazanego ustnie lub pisemnie o orzeczeniu wnieść na ręce władzy, która orzeczenie wydała, odwołanie do właściwego sądu okręgowego, który rozstrzyga prawomocnie przy odpowiednim zastosowaniu przepisów, dotyczących odwołań od wyroków sądów powiatowych (pokoju). Sąd okręgowy nie może jednak uchylić orzeczenia z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania przez władzę administracji ogólnej.

Odwołanie nie wstrzymuje wykonania kary. Powiatowa lub wojewódzka władza administracji ogólnej może jednak na prośbę skazanego, lub z urzędu, wykonanie kary pozbawienia wolności wstrzymać lub przerwać. O ile, mimo wniesienia odwołania, powiatowa władza administracji ogólnej nie wstrzyma wykonania takiej kary, przesyła

bezwzględnie akta do wojewódzkiej władzy administracji ogólnej, która decyduje prawomocnie o wstrzymaniu lub przerwie kary i najpóźniej 6-go dnia po otrzymaniu aktów kieruje je do sądu okręgowego celem rozpatrzenia odwołania.

Jeśli istnieje uzasadniona obawa, że oskarżony (obwiniony) nie stanie przed władzą administracyjną lub sądem, lub uchyli się od kary, albo zatrza ślady lub dowody przestępstwa, można zarządzić jako środek zapobiegawczy areszt (areszt śledczy).

O ile nie ma zastosowania art. 6 p. a, decyzję co do środka zapobiegawczego poweźmie na żądanie władzy administracji ogólnej najbliższy sąd powiatowy (pokoju).

Art. 15. Władze cywilne w porozumieniu z władzami wojskowymi mogą korzystać z pomocy siły zbrojnej w wypadku, gdy użycie wszelkich rozporządzalnych sił i środków władz cywilnych nie jest w stanie zapewnić na obszarze stanu wyjątkowego wykonania wydanych rozporządzeń i zarządzeń, wynikających z postanowień rozporządzenia niniejszego.

Rada Ministrów może na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych upoważnić go do przekazywania w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych na czas ograniczony pewnych funkcji i uprawnień władz administracyjnych cywilnych władzom wojskowym, jak również do uzależnienia władz administracyjnych cywilnych od dowództwa wojskowego w zakresie potrzebnym do osiągnięcia jednolitości działań celem zapewnienia bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego.

Art. 16. Rozporządzenie Rady Ministrów o stanie wyjątkowym musi być w czasie trwania sesji sejmowej natychmiast przedstawione Sejmowi celem zatwierdzenia.

W razie wydania w czasie przerwy w obradach sejmowych rozporządzenia o stanie wyjątkowym, mającego obowiązywać na obszarze, obejmującym więcej, niż jedno województwo, Sejm zbiera się automatycznie w ciągu dni ośmiu od ogłoszenia rozporządzenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Jeżeli stan wyjątkowy zostanie zarządzony po zakończeniu okresu sejmowego, lub po rozwiązaniu Sejmu, to rozporządzenie Rady Ministrów powinno być przedstawione nowowybranemu Sejmowi niezwłocznie na pierwszym jego posiedzeniu.

Jeżeli Sejm odmówi zatwierdzenia, stan wyjątkowy natychmiast traci moc obowiązującą, o czym Prezes Rady Ministrów ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w drodze oświadczenia.

Art. 17. Rada Ministrów winna również uchylić niezwłocznie stan wyjątkowy w miarę ustania przyczyn, które spowodowały jego wprowadzenie.

Art. 18. Rozporządzenie o uchyleniu stanu wyjątkowego zyskuje moc obowiązującą następnego dnia po dniu ogłoszenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

Uchylenie stanu wyjątkowego powoduje z mocy samego prawa uchylenie wszelkich rozporządzeń i zarządzeń, wydanych dla obszaru, na którym stan wyjątkowy uchylono.

Nie dotyczy to jednak kar i postępowania karnego, przewidzianych w art. 13 i 14 rozporządzenia niniejszego, jak również odpowiedzialności gmin lub wsi za szkody i straty oraz postępowania odszkodowawczego, przewidzianych w art. 11 rozporządzenia niniejszego. Rozpoczęte postępowanie dotychczasowe, w którym na zasadzie art. 12 nie zachowano terminów ustawowych, należy prowadzić dalej mimo niezachowania tych terminów.

Art. 19. W zakresie spraw, objętych rozporządzeniem niniejszym, Minister Spraw Wewnętrznych władny jest określić drogą rozporządzenia właściwość władz, tok instancyj i tryb postępowania, o ile rozporządzenie niniejsze nie zawiera odnośnych postanowień. Minister Spraw Wewnętrznych władny jest także określić w miarę potrzeby tryb uzyskania przez gminę lub wieś środków dla wyrównania szkód i strat, przewidzianych w art. 11, drogą odpowiedniej daniny lub świadczeń osobistych.

Art. 20. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Ministrowi Sprawiedliwości, — w porozumieniu z innymi zainteresowanymi ministrami.

Art. 21. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Z tą chwilą tracą moc obowiązującą wszelkie przepisy prawne, które normują sprawy, objęte postanowieniami rozporządzenia niniejszego.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojskowych:
J. Piłsudski

Minister: *K. Bartel*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Stawoj Składkowski*

Minister Spraw Zagranicznych: *August Zaleski*

Minister Skarbu: *G. Czechowicz*

Minister Sprawiedliwości: *A. Meysztowicz*

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego:
Dr. Dobrucki

Minister Rolnictwa: *K. Niezabytowski*

Minister Przemysłu i Handlu: *E. Kwiatkowski*

Minister Komunikacji: *Romocki*

Minister Robót Publicznych: *Moraczewski*

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *Dr. Jurkiewicz*

Minister Reform Rolnych: *Witold Staniewicz*

Minister Poczt i Telegrafów: *Bogusław Miedziński*